

SADÎ ŞİRAZÎ'NİN “BOSTAN” VE “GÜLİSTAN” ADLI ESERLERİNİN DİN EĞİTİMİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

THE PLACE AND IMPORTANCE IN RELIGION EDUCATION WORKS TITLED
“BOSTAN” AND “GÜLISTAN” OF SADÎ ŞİRAZÎ'S

Salih AYBEY¹

Öz

Adalet ve hükümdarlık, cömertlik, aşk, tarikat ve muhabbet, alçakgönüllülük, rıza, kanaat, terbiye, şükür, tövbe ve münacat bölümlerinden oluşan “Bostan” ile sultanların âdetleri, dervişlerin ahlakı, kanaatkârların fazileti, sükutun faydaları, aşk ve gençlik, düşkünlük ve ihtiyarlık, terbiyenin önemi, zenginlik, yoksulluk ve sohbet adabı bölümlerinden oluşan “Gülîstan” sadece doğu edebiyatının değil, tüm dünya edebiyatının ölmaz yapıtları arasında gösterilen iki şaheserdir. Sadî Şirazî tarafından kaleme alınan her iki eserde evrensel temalara yer verilmiş olup, insanoğlunu mutluluğa ve huzura kavuşturacak reçeteler sunulmuştur. Bu çalışmada amaç, içerisinde değer/dini değerler, ahlaki öğütler, hikmetli sözler barındıran bu iki eserin, eğitici nitelikte din eğitiminde kullanılmasının nasıl bir fayda sağlayacağı incelenmiştir. Eserler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiş ve eserlerde en çok yer alan beş konu (merhamet, tevazu, kibir, şükür ve tövbe) örneklerle değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Şirazî'nin bu eserlerinde din eğitimi ve öğretiminde kullanılabilecek pek çok hikâye, ahlaki öğüt ve hikmetli sözler bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bostan, Gülîstan, Sadî Şirazî, Din Eğitimi, Hikâye.

Abstract

“Bostan” consisting of sections of justice and rule, generosity, love, order and love, modesty, consent, opinion, discipline, repentance and praying and the etiquettes of sultans, the morality of dervishes, virtue of opinionates, calming benefits, love and youth, “Gülîstan”, which is composed of sections of admiration, wealth and poverty and conversation, is a masterpiece not only of Eastern literature but also of immortal works of world literature. In both works written by Sadî Sirazi, universal themes have been included and prescriptions for bringing the human being to happiness and peace have been presented. In this study, the purpose of this study is to examine how the use of these two works, which contain values/religious values, moral advice and wise words, will benefit in educating religious education. The works were examined by the method of descriptive analysis and the five most prominent examples of the works were evaluated with the subject (mercy, humility, arrogance, gratitude and repentance). As a result, it has been determined that there are many stories, moral advice and wise words that can be used in religious education and teaching in Sirazi's works.

Keywords: Bostan, Gülîstan, Sadî Sirazî, Religious Education, story.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, salihaybey@beun.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-8361-5793.

1. Giriş

1.1. Bostan ve Gülistan

Sadî Şirazî² tarafından kaleme alınan “Bostan” ve Gülistan” adlı eserler, edebi açıdan oldukça değerli eserlerdir. Sadî, İran şiirinin önemli şahsiyetlerinden olmakla birlikte, terbiyevi görüşlerinden dolayı eğitimci olarak da kabul edilir (Çiçekler 2008: 405-407). Sadî’nin eserlerinde evrensel ve İslami bir ahlak anlayışı görülür. Sadî’nin eğitimsel görüşleri de bu karaktere haizdir (Akyüz 1999: 97-99). Bu durum, Sadî’nin eserlerini yazmadan önce çok seyahat etmiş olmasına bağlanabilir. Çünkü kendi ifadesiyle Sadî, “*her harmandan bir demet başak topladım*” (Şirazî 1980: 19) diyerek buna işaret etmiştir. İşte Sadî’nin bu uzun seyahatleri O’nu insanları iyi tanıyan, insanları seven, hoşgörü sahibi bir düşünür yapmış ve kendisine evrensel bir kimlik kazandırmıştır. Aynı zamanda O, bütün eserlerinde Kur’an ve sünnetten örnekler verir (Akyüz 1999: 98). Sadî’nin bu özelliklerinden dolayı “Bostan” ve “Gülistan” adlı iki eseri İslam coğrafyasında uzun süre okunmuş, Osmanlı medreselerinde ise, ders kitabı olarak okutulmuştur. Öyle ki, 1928 yılına kadar Farsça eğitimine yardımcı kaynak olarak mektep ve medreselerde kullanılmıştır (Er, Ünal ve Gürel, 2016: 228; Kayhan ve Silman 2017: 535-546; Solmaz 2014: 505-517).

Bostan adlı eser, manzum bir mesnevidir. İran edebiyatının en önemli eserlerinden olan Bostan, adil ve insaf, ihsan ve cömertlik, aşk ve sarhoşluk, huzu’ ve huşu’, teslim ve rıza, kanaat, terbiye, afiyete şükür, tövbe ve inabe, münacat ve hatime olmak üzere on ayrı bölümden oluşur (Şirazî 1980: 9). Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, Sadî eserini her ne kadar on bölüme ayırmış olsa da, bu ayırma fen ve sosyal kitaplarında olduğu gibi, birbirinin içine girmeyen müstakil bölümler değildir. Bu bölümlerin her birisinde diğer bölümlere ait hikâyeler vardır.

Sadî bu eserini yazma sebebini şöyle açıklıyor: “*Dünyanın her tarafını gezdim, dolaştım; birçok insanlarla günler geçirdim; her köşede bir fayda buldum; her harmandan bir demet başak topladım. Bununla beraber, Şiraz’ın temiz insanları gibi mütevazı insanlar görmedim. Cenab-ı Hak bu toprağa lütfunu, ihsanını yağmur gibi yağdırsın. Bu iklimdeki olgun insanların muhabbeti gönlümü Şam’dan, Rum illerinden çekti, aldı. Şiraz’a dönmek istedim. Fakat bu güzel bahçelerden dönerken dostlarımin yanına elim boş dönmek ağrıma gitti. “Mısır’dan dönenler, gittikleri yere, Mısır şekeri götürürler, ben ise elim boş gidiyorum” dedim. Düşünceye vardım. Düşünürken: “Dostlarıma şeker götüremiyorsam da şekerden daha tatlı sözler götürebilirim” dedim, müteselli oldum. Fakat bu şeker alelade ağızda çiğnenen şeker değildir. Manaya aşına olanların kâğıt üzerine yazdıkları tatlı sözlerdir*” (Şirazî 1980: 19).

Gülistan (Gül suyu) adlı ölümsüz eserini ise, 1256 yılında memleketine döndükten sonra kaleme almıştır. Şekil itibarıyla küçük küçük nesir ve nazım parçalardan oluşur. Bu eserde genellikle günlük hayatta karşılaşılan olaylar esas alınarak bunlardan terbiyevî ve ahlaki sonuçlar çıkarabilecek hikâye ve beyitlerle eser desteklemiştir (Yazıcı 1996: 240-241;

² İran’ın önde gelen büyük şairlerindedir. Sadî H. 655 senesinde yazdığı (Bostan) adlı eserinde kendine hitaben “*Ey ömrü yetmişe varan, uyan! Uyuyor mu idin ki bu yetmiş yıl heba olup gitti*” dediğine göre H. 585. senelerinde Şiraz’da (İran) doğmuştur. Bostan’dan bir sene sonra yazdığı Gülistan’da da “*ömründen elli sene geçip gitti*” diyor. Buna göre H. 606 yılında doğmuş oluyor. (M. 1184). Babasının ismi Abdullah, lâkabı Muslihiddin’dir. Kendisinin lâkabı Müşerrefüddin’dir. Babası’nın (Atabek Sa’d) hizmetinde bulunduğu için şair (Sâdi) mahlası almıştır. Şahsî teşebbüsü veya hükümdarın himayesi onu tahsil için Bağdat’a sevketti. Bağdat’ta Nizamiye Medresesi’nde tahsiline devam eden şair, orada tasavvufun büyük simalarından Şahabüddin Ömer bin Mehmet Sühreverdî ve Ebülferec bin Elcevzi gibi hocalardan ders almıştır. O zaman İran, Moğol istilâsı altında Harzemşahlar ile Atabeklerin mücadele sahnesi olmuştu. Sadî uzun bir müddet seyahat etti. Otuz-kırk sene süren bu seyahati esnasında Mekke, Şam ve Kuzey Afrika’yı dolaştı. Bir müddet Şam’da kaldı. Gülistan’daki hikâyeler hakikat telâkki edilirse Sadî, Kaşgar, Türkistan ve Hindistan’ı dahi görmüştür. Sadî, 694 senesinde Şiraz’da vefat etmiştir (Şirazî, 1980: 7-8).

Karaismailoğlu 1992: 307-308; Ceyhan 2007: 232-246). Gülîstan, Allah'ı ta'zim ve O'na yakarma ve Hz. Muhammed'e övgüden sonra sultanların âdetleri, dervîşlerin ahlakı, kanaatkârların fazileti, sükûtun faydaları, aşk ve gençlik, düşkünlük ve ihtiyarlık, terbiyenin önemi, zenginlik ve yoksulluk ve sohbet adabı bölümlerinden oluşur (Şirazî 1980: 9-10). Sadî, Gülîstan'ı yazma sebebini de, "*Okuyanların gözlerini sevindirecek, ruhunu ferahlatacak bir eser yazmak istiyorum. Sonbaharın rüzgârının ilişmediği, feleğin dönüşüyle baharı hazana çevirmeyecek bir kitap...*" (Şirazi 1980: 317) diyerek dile getirmiştir.

Şirazî'nin Bostan ve Gülîstan adlı eserleri incelediği zaman, Allah'a şükür ve Hz. Muhammed'e övgülerle başlayan her iki eser, kendi içinde bölümlere ayrılmış olsa da, eserlerinin içinde adalet, merhamet, hünerli insanları himaye etmek, sır saklamak, misafirperverlik, cömertlik, ilahi aşk, tevazu, yaratılanların faniliği, kibir, tövbe, rıza, sıdk, ihlas, kusurları örtmek, şükür, uzlet, ahlak, gıybet, gençlik, yaşlılık, rıza-i ilahi, kadınlar, sebat, gammazlık gibi konuları sıkça işlediği görülecektir. Yine eserlerinde peygamberlerden Hz. İbrahim, Hulefâi Raşidîn'den Hz. Ömer ve Hz. Ali, evliyalardan Bayezid-i Bestami, Cüneyd Bağdadî, Bâbây-i Kûfi, mutasavvıflardan kendi şeyhi Sühreverdi, Padişahlardan Gazneli Sultan Mahmut, Harzemşah, Gor Padişahı ve Alparslan hakkında hikâyeler mevcuttur.

Hikâyelerine baktığımız zaman ise, hikâyelerinin bir kısmı uzun, bir kısmı da bir fıkra kadar kısadır. Fakat Şirazî, hikâyelerin sonlarında bir takım hikmetli sözler getiriyor ki, bu sözler günümüzde "vecize" diye tabir ettiğimiz türdendir. Eserlerin hemen hemen yarısı vecizelerden oluşmaktadır. Yani doğruluğu çok yüksek olan sözler, kısa ifadelerle -özlü şekilde- anlatılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, içerisinde değer/dini değerler, ahlaki öğütler, hikmetli sözler barındıran Türk Eğitim Tarihi açısından son derece önemli bir yere sahip olan "Bostan" ve "Gülîstan" isimli eserlerin, eğitici nitelikte din eğitimi ve öğretiminde kullanılmasının nasıl bir fayda sağlayacağını incelemektir.

Bostan ve Gülîstan adlı eserler pek çok araştırmacının dikkatini çekmiş ve değişik yönleri araştırılmış olmasına rağmen, din eğitimi ve öğretiliyle ilgili doğrudan bir çalışma yok denecek kadar az sayıda ve sınırlı boyuttadır. Bu alanda doğrudan veya dolaylı olarak yapılan çalışmalar arasında öncelikle Adem Ceyhan'ın, "Eğitim Bakımından Gülîstan" (Ceyhan 2007: 232-246) başlıklı makalesine değinmek gerekir. Ceyhan bu makalede, İbrahim Alaeddin Bey tarafından kaleme alınan "Terbiye Nokta-i Nazarından Gülîstan" adlı çalışmasını günümüz Türkçesine çevirerek, Sadî Şirazî'nin Gülîstan adlı eseri üzerindeki eğitim açısından ele almıştır. Ahmet Zeki Güven'in, Gülîstan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi" (Güven 2014: 505-517) adlı makalesi de zikredilmeye değer bir çalışmadır. Bu çalışmada Bostan ve Gülîstan adlı eserler sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, dürüstlük, barış, ulusal değerler ve özgüven değerlerine göre sınıflandırılarak betimsel tarzda yorumlanmıştır. Aynı durum Hatice Kayhan ve Fatoş Silman'ın "Sadî Şirazî'nin Bostan ve Gülîstan Eserlerinin Yönetimsel Açısından İncelenmesi" (Kayhan ve Silman 2017: 535-546) başlıklı makalesinde de geçerlidir. Bu çalışmada öncelikle pek çok hikmetli, ahlaki ve eğitici özellikler taşıyan iki eser yönetimsel açıdan ele alınmıştır. Yahya Akyüz'ün, "Sadî'nin Eğitimsel Görüşleri" (Akyüz 1969: 73-81) adlı çalışması ise her iki eserin tarihçesini ve Sadî'nin eğitimsel görüşlerini vermesi açısından önemlidir. Bunların dışında Ali Osman Solmaz'ın, "İlk Gülîstan Tercümelerinin Söz Varlığı" (Solmaz 2015: 823-834), Gencay Zavotçu'nun "Sadî, Düşüncesi ve Etkileri" (Zavotçu 2009: 47-58) adlı çalışmalar sayılabilir. Görüldüğü gibi her iki eserle ilgili, din eğitimi konu alan bir çalışma daha önce başka bir yerde ayrıntılı bir şekilde ele alınmamıştır. Bu nedenle çalışmamız alanında ilklerden olma özelliği taşımaktadır.

Bu çalışmada, yukarıda zikredilen çalışmalardan farklı olarak Şirazi'nin Bostan ve Gülistan adlı eserlerin din eğitimi ve öğretiminde kullanılmasının önemi ortaya konulmaya çalışılacak, başka bir ifadeyle bu iki eserin din eğitimi ve öğretiminde kullanılması alana nasıl bir fayda sağlayacağı konusu ele alınmaya çalışılacaktır. Bunu yaparken öncelikle din eğitimi ve öğretiminde Bostan ve Gülistan adlı eserlerin önemi üzerinde durulacaktır. Her iki eserde de din eğitimi ve öğretiminde kullanılabilecek birçok konu bulunmasına rağmen, içerik makale boyutuyla sınırlandırılarak her iki eserde de en çok ele alınan 5 konu üzerinde değerlendirmeler yapılacaktır. Araştırma çerçevesinde öncelikle ayrıntılı bir kaynak taraması yapılmış, her iki eserin betimleyici yaklaşım yöntemiyle içeriği sınıflandırılmış ve din eğitimiyle ilgili başlıklar belirlenmiştir. Belirlenen bu başlıklardan her iki eserde de en çok yer alan/kullanılan 5 konu/kavram (merhamet, tevazu, kibir, şükür, tövbe) örneklerle açıklanmıştır.

2. Din Eğitimi ve Öğretiminde Bostan ve Gülistan

Din, insan hayatı için ne kadar önemliyse, din eğitimi ve öğretimi de genel eğitim ve öğretim içinde o derece öneme sahiptir. Eğitimsel olarak gerçekleştirilen din eğitimi ve öğretiminin istenilen düzeyde yerine getirilmesi, ileriki yıllarda çocuğun sağlam ve tutarlı bir kişilik kazanmasına katkıda bulunacaktır. (Kaya 1998: 21-22; Ay 2002, 11-13; Altaş 2003: 19-21; Çelik 2017: 51-53.) Aynı şekilde yaygın ve örgün din eğitimi ve öğretiminin ideal şartlarda gerçekleşmesi geleceğimizi inşa edecek olan çocuklarımızın sağlam karakterli birer yetişkin olmasına imkân tanıyacaktır (Öcal 2005: 5). Ancak bunun gerek ailede, gerek okulda uygun metot ve usullerle verilmesi önem arz etmektedir. Buradan hareketle din eğitim ve öğretiminde değişik yöntem ve tekniklerin yanında uygun materyal ve yardımcı kaynaklarda kullanılmalıdır (Cebeci 2010: 305-334; Aydın 2007: 85; Başkurt 2002: 74-75; Er 2002: 260). Ele aldığımız Bostan ve Gülistan adlı eserlerde din eğitimi ve öğretiminde kullanılan/kullanılması gereken bol miktarda hikâye ve vecizeler vardır. Bu nedenle öncelikle hikâye ve vecizelerin din eğitimi ve öğretiminde kullanılmasının faydası üzerinde durmak gerekecektir.

“Bir olayın yazılı veya sözlü olarak anlatılması, (Özbek 1991:105) gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı, öykü” (www.tdk.gov.tr.) anlamlarına gelen hikâye³, kişisel ve ruhsal gelişimle ilgili birçok alanda uluslararası geçerliliği olan bir konuma sahip olup, çocuk ve gençlerin psikolojik gelişimlerinde önemli bir pedagojik araçtır (Okumuşlar 2001: 237). Hikâye, sözlü anlatıma sahip her alanda kullanılabildiği gibi özellikle dini ve ahlaki eğitimde, sosyalleştirme ve kültürlendirmede de oldukça önemlidir. Çünkü hikâyede insanı etkileyen bir sihir vardır (Bilgin 1994: 51-53). Bu nedenle hikâyeler, etkili ve kalıcı olması, anlatımı kolaylaştırması gibi yönleriyle eğitim ve öğretim açısından önemlidirler. Kur'an-ı Kerim'de birçok kıssa, dini ve ahlaki konuların anlatımında kullanılmıştır. Dolayısıyla kıssalar, bazı ilkeler çerçevesinde, (Akıncı 2004: 42-64; Aydın 2007: 69-79) uygun yöntemlerle kullanıldığında hem dini değerlerin aktarımında, hem çocukların iyi yetişmelerinde, hem de öğrenmenin daha etkili ve kalıcı olmasında işlevsel bir rol oynayacağı söylenebilir.

Çocukların hikâyelere karşı büyük bir ilgi duyduğu bilinen bir gerçektir. Çocuklar yaşamlarından alınmış olayların akıcı bir anlatımla verildiği hikâyeleri dinlemekten hoşlanırlar. Hikâyelerde gerçek olayların konu edilmesiyle, çocukların bilgi sahibi olmaları ve toplumsal yaşamla ilgili beklentilerin gerçekleştirilmesi kolaylaşır (Yavuz 1983: 40-44; Cihandide 2014: 165). Bununla birlikte eğitim, her şeyden önce empati kurma, farkındalık yaratma, sevgi, anlayış, hoşgörü, duyarlılık gibi duygusal özellikleri kazandırma amacına yönelik olmalıdır. Bu itibarla eğitimde hikâye, bireyin içinde yaşadığı hayata ve bizzat kendine bakabileceği bir ayna olarak değerlendirilebilir (Altıntaş 1981: 262-263). Çünkü hikâyeler geçmişte yaşananlarla

³ Türkçe'de kullanılan “hikâye” kelimesinin yerine Arapça'da “kıssa” kelimesi kullanılmaktadır. Ayrıca günümüzde “hikâye” yerine “öykü” de kullanılmaktadır (Okumuşlar 2001: 238-240).

günümüz arasında bağ kuran bir köprü gibidir. Ayrıca birden fazla duyguya hitap etmesi nedeniyle, hem akılda kalıcı hem de ilgi çekici özelliğiyle hikâyeler⁴, insanoğlunun bütün hal ve durumunu yansıtan öğüt verici, eğitici ve eğitimi kolaylaştırıcı bir özelliğe sahiptir (Aydın 2014: 136-139; Yakıncı ve Kızılay 2018: 9-14; Kılavuz, 1987: 38-39).

Din eğitimi ve öğretiminde kullanılan kavramların pek çoğunun soyut kavramlardan oluştuğu bir gerçektir. Dolayısıyla soyut kavramları somut kavramlar/nesnelere yardımıyla öğrenebilme dönemlerinde olan çocuklar, soyut kavramları hikâyeler yardımıyla daha iyi anlayabilirler (Pakdemirli 2011: 101). Özellikle hikâyeler vasıtasıyla din eğitiminde aktarılacak istenen dini ve ahlaki değerler, çocukların zihninde şekillenerek daha kolay öğrenmelerini sağlamanın yanında, onları aktifleştirerek öğrenmeye karşı ilgi ve motivasyonunun artmasına sebep olabilir (Aydın 2007: 217-218; Öcal 2007: 62-63).

Hikâyelerde anlatılan kahramanların da çocukların eğitimi üzerinde etkisi vardır. Çocuk anlatılan hikâyeleri dinlerken, hikâye kahramanları ile özdeşim kuracak ve kendisine rol model alacaktır. Böylelikle bir takım asil davranışları da benimseyebilecektir. İşte bu özdeşleşme nedeniyle -titizlik ve dikkatle seçilmiş olmaları halinde- çocuğun örnek alması ve özdeşleşmesi için son derece önemli olduğu ve hikâyelerin eğitim-öğretimde etkin bir yöntem olduğu söylenebilir (Okumuşlar 2006: 240; Öcal 2007: 63; Karaköse, 2012: 11-14; Ayhan 1997: 97). Bunun yanında hikâyelerin, bireyin kendini gerçekleştirme, sosyalleşme, dil gelişimi, içinde yaşadığı toplum ve onun değerleriyle bütünleşme, hayata pozitif bakabilme, kendinin dışındaki insanlara ve çevreye karşı duyarlı olabilme, doğru-yanlış, iyi-kötü, hak-hukuk gibi kavramları anlamlandırma, hayal dünyasını geliştirebilme vb. konularda çocuğun zihinsel, duyuşsal ve psiko-sosyal gelişimine katkı sağladığı da söylenebilir (Gökdoğan, www.haksozhaber.net/masal-ve-hikayenin-cocuk-egitimindeki-onemi-43638h.htm, erişim 30 Nisan 2018).

Bilinerek ve şuurluca seçilmiş hikâyelerin eğitimde anlatılmasının yerinde ve faydalı olduğunu ifade eden Gazâli de, uygun hikâye/kıssaların çocuğun eğitiminde önemli olduğunu ve onun ruhunu besleyecek gıdalardan olduğunu ifade etmektedir (Gazâli 1993: 7). Dolayısıyla din eğitimi ve öğretiminde gelişim dönemleri dikkate alınarak hikâye kullanımına yer verilmesi, eğitimin çeşitli etkinliklerle desteklenmesine, konuların anlaşılmasına, konuların çocuklar tarafından dikkat çekici ve anlamlı hale gelmesinde, soyut kavramların somutlaştırılmasında, çocuğun öğrenmede canlı ve aktif olmasında, anlatılanları sevmesinde, hayal güçlerinin gelişmesinde etkin rol oynayarak motivasyonlarının artmasına yardımcı olacak ve eğitimin hedefine ulaşmasına vesile olacaktır. Öyleyse, ailelerde ve okullarda çocuklara din eğitimi yapılırken, hikâyelerden büyük ölçüde yararlanılması önemlidir. Bu nedenle hikâyelerle çocukların dini duygularının geliştirilmesi, dini eğitimlerinin uygun bir şekilde yapılabilmesi için bu konuda eli kalem tutan herkese önemli görevler düşmektedir.

Bir duygu veya düşüncüyü bilgece sözlerle kısa, öz ve kesin biçimde anlatan sözler, özdeyiş (Erol 2017: 624; www.tdk.gov.tr) olarak tanımlanan vecize ise, yaşanan olaylara ve yapılan keskin gözlemlere dayanır. “Cümle-i hikemiye” ve “kelam-ı kibar” da denilen vecizeler de zaman içinde eğitimde kullanılan gelen özlü sözlerdir (Erol 2017: 625-627).

Yukarıda anlatılanlardan hareketle, hikâyeler vasıtasıyla çocuklara ahlaki ve dini değerlerin kazandırılmasının mümkün olabildiğini hatta din eğitimi ve öğretimi için en önemli yöntemlerden biri olduğu gerçektir. Bu nedenle Bostan ve Gülistan adlı eserlerin bu türden kaleme alınmış birer eser olduğu gerçeğinden hareketle, bu iki eserin din eğitimi ve öğretiminde kullanılmasının son derece önemli olduğunu söylenebilir.

⁴ Eğitimde hikâye ve masalların ne derecede önemli ve faydalı olduğuna dair Muallim Cevdet'in de ısrarlı tavsiyeleri vardır. Bkz. Çocukluk ve Hocalık Hatıraları, 3.

3. Bulgular ve Değerlendirme

Araştırma sonucunda din eğitimi ve öğretiminde kullanılan bazı temel kavramlarla ilgili bulgular aşağıda belirtilmiştir.

3.1. Merhamet

Merhamet ve rahmet kelimeleri “acımak, esirgemek, şefkat göstermek, iyilik, lütuf, ihsan, nimet ve kalp inceliği” anlamlarına gelen merhamet, insanlarda bulunan, onları hemcinslerinin ve diğer canlıların sıkıntıları karşısında duyarlı olmaya ve yardım etmeye sevk eden acıma duygusunu belirtmektedir (Çağrı 2004: 184-185; Dini Kavramlar Sözlüğü 2006: 427).

Sadî Şirazi'nin Bostan ve Gülistan adlı eserleri incelendiğinde Kur'an (İsra, 17/8; Hac, 22/65; Araf, 7/149; Rum, 30/21; Enbiya, 21/83, Nisa, 4/110; İsra, 17/54; Al-i İmran, 3/132; Yusuf, 12/92; Nahl, 16/17) ve sünnette (Buhârî, “Tevhîd”, 2; Müslim, “Cenâiz”, 11; Buhârî, “Merdâ”, 9) sık sık vurgulanan merhamet kavramı hakkında yöneticilerin halkına merhameti, insanın insana merhameti, insanın diğer varlıklara merhameti gibi değişik başlıklar altında toplanabilecek hikâyeler, veciz sözler ve açıklamalar mevcuttur. Her zaman insanlara merhamet gösterilmesi hakkında Şirazi'nin eserlerinde anlattığı hikâyelerden biri şöyledir:

“Bir yıl Şam'da öyle bir kıtlık oldu ki, âşıklar aşkı unuttular. Gök yere öyle bahil (kıtlık) oldu ki, ekinler, hurma ağaçları dudaklarını ıslatamadılar. Ne kadar eski pınar varsa kaynamaz oldu. Öksüzün gözyaşından başka su kalmadı. Bir pencereden göğe doğru bir duman yükselecek olsa, bir dul kadının âhi idi. Yoksa gökyüzünde duman namına bir şey yoktu (bulut görülmez oldu)

Ağaçların yaprakları kalmamıştı; zavallı ağaçlar çıplak fakirlere dönmüştü. Dağlarda yeşillik, bahçelerde balçık görünmez oldu. Çekirgeler bostanları, insanlar da çekirgeleri yediler.

Hal bu merkezde iken, bir gün, yanıma bir dostum geldi. Bir deri bir kemik kalmıştı. Hâlbuki paralı, zengin, şan ve şeref sahibi, hem de vücutlu bir insandı. Halini görünce şaşım; ona sordum: “Güzel huylu dostum; ne oldun, ne felâkete uğradın? Gördüğüm halin sebebini söyle.” dedim. Dostum kızdı ve şöyle dedi:

– *Sebebini bilmiyorsan yazıklar olsun! Biliyorsan niçin soruyorsun?*

– *Biliyorum, pekâlâ. Fakat kıtlıktan ne korkun var? Senin her şeyin var. Başkaları açlıktan helâk olsa, sana ne? Bir âlim olan dostum, bana mânidar bir bakışla baktı ve şöyle dedi:*

– *Sahilde olup da dostlarının denizde boğulmakta olduklarını gören bir insanın kalbi mutlu olabilir mi? Beni fakirlerin kederi sarartmıştır. Akıllı insan, ne kendi bedeninde, ne de başkalarının bedeninde yara görmek istemez. Hastanın yanında oturan bir insan sağlıklı da olsa keyifli olabilir mi? Dostları zindanda bulunan kimse, gül bahçesinde olsa nasıl eğlenir?” (Şirazi 1980: 54-55).*

Bu hikâyede Şirazi, kendisi muhtaç olduğu halde başka fakir fukaranın durumuna üzülen bir kişinin hikâyesini anlatır. İyi kalpli ve varlıklı olan bir insan başkalarının derdiyle dertlendiği için bir deri bir kemik kalmıştır. Anlatılan hikâyede Hz. Peygamber'in “*Komşusu açken tok yatan bizden değildir*” (Buhari, Edeb, 12) ve “*Müminler, birbirlerini sevmede, birbirlerine şefkat ve merhamet göstermede, tıpkı bir organ rahatsızlandığında diğer organları da uykusuluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer*” (Müslim, Birr, 66) hadislerinde vurgulanan başkalarının derdiyle dertlenebilmenin önemi anlatılmaktadır.

Dolayısıyla anlatılan eserlerde verilen hikâyelerin din eğitiminin temel kaynaklarıyla uyumlu olduğu da görülmektedir. Konuyla ilgili bir diğer hikâyeye ise şöyledir.

“Birisi, bir öksüzün ayağına, batmış olan bir dikenini çıkardı. Vefatından sonra Sadri Hoca namındaki büyük şeyh o kimseyi rüyada gördü. Baktı ki, cennet bahçelerinde sallanıyor. ‘O, bir diken yüzünden benim için ne güller bitti’ diyordu. Elinden geldiği kadar merhamet et ki, zahmete dûcâr olduğun zaman herkes de sana acısın” (Şirazi 1980: 95).

Burada da bir öksüze yapılan küçük bir yardımın/iyiliğin veya ona gösterilen merhametin ahiretteki karşılığını anlatılmaktadır. Her iki hikâyede de Müslüman’ın yeryüzündeki acılara karşı duyarlı olması ve insanların dertleriyle dertlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla din eğitiminde yardımlaşma, dayanışma, paylaşma, iyilik vb. gibi kavramlar anlatılırken bu tür hikâyeye ve özlü sözlerin eğitimde kullanılabilir materyaller arasında olmasının faydalı olacağını söyleyebiliriz. Çocuklara Allah ve Rasûl’ünün tavsiyesi olan bu tür güzel hasletleri/değerleri öğretmek ve kazandırmak için, ayet ve hadislerin yanında konuyla ilgili hikâyeye ve özlü sözlerin de kullanılması, verilecek din eğitiminde anlatılan konuyu/kavramı daha da somutlaştırarak çocuk tarafından kolay anlaşılabilmesine, kalıcı ve etkili bir eğitim yapılabilmesine yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

3.2. Tevazu

Sözlükte “alçak gönüllü olmak” anlamına gelen tevazu, ahlak kavramı olarak, “kişinin nefsinin Hakk’ın huzurunda kulluk mevkiine koyması, kendi itibar ve derecesini düşük görerek insanlara karşı gururlu ve kibirli olmaması” anlamına gelmektedir (Çağrı 2011: 583; Dini Kavramlar Sözlüğü, 2006: 657). Türkçe’de kibrin zıt anlamı olarak alçak gönüllülük sözüyle karşılanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Kur’an ve sünnette tevazu içinde olmaya sık sık vurgu yapılmış, Allah’ın iyi kullarından bahseden bir ayette *“Rahmân’ın (has) kulları onlardır ki yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) ‘Selam!’ derler* (Furkan, 25/63) buyrulmak suretiyle insanların kendilerini üstün görmelerinin yanlışlığına dikkat çekilmiştir. Hz. Peygamber’de hem kendisi mütevazı davranmış, hem de inananları tevazu sahibi olmaya çağırmıştır (Müslim, Birr ve’s-sıla, 69). Dolayısıyla tevazu da İslam’ın önde gelen tavsiyelerindedir. Bu doğrultuda Şirazî de eserlerinde bu konuya müstakil başlıklar açmış ve konuyla ilgili çok sayıda hikâyeye ve hikmetli sözlerle tevazunun bir insanda bulunması gereken en güzel hasletlerden biri olduğunu vurgulamıştır. Eserinde yer alan tevazu ile ilgili birkaç vecize aşağıdadır.

“Ey insan! Cenabı Hak seni topraktan, yaratmıştır. Toprak gibi gönülsüz, mütevazı ol. Mademki topraktan yaratıldın, ateş gibi haris, cihanı yakıcı, inatçı olma. Korkunç ateş baş çekti, yükseldi, sivrildi. Toprak ise acz ve alçaklık gösterdi. Ateş yükseldiği için (kibirlendiği için) ondan şeytan yaratıldı. Toprak tevazu gösterdiği için, ondan Âdem yaratıldı” (Şirazî 1980: 159).

“Tezavunun yüksek insanlardan suduru takdire şayandır. Fakir mütevazı olursa, bunun kıymeti yoktur. Çünkü tevazu onun huyu ve âdetidir. Kumanda altındaki insan tevazu gösterirse ne çıkar? Buyruk sahibi kimse tevazu gösterirse, Allah adamı olduğuna delâlet eder” (Şirazî 1980: 22).

“Yücelik istersen, tevazu ihtiyar et. Çünkü yücelik damına, çıkmak için, tevazudan başka merdiven yoktur (Şirazî 1980: 160).

Eserlerde konuyla ilgili hikaye ve özlü sözler oldukça fazladır. Şirazî’nin eserlerinde tevazu ile ilgili doğrudan 18 hikâyeye mevcuttur. Ancak dolaylı olarak tevazu kavramına vurgu yapan hikâyelerin sayısı çok daha fazladır. Bunlardan biri şöyledir:

“İyi bir memlekette akıllı bir genç, deniz yoluyla Rum iskelesine indi. Bu genci faziletli, akıllı irfanlı gördüler; eşyasını aldılar, iyi bir yere götürdüler, onu misafir ettiler. Misafirlik müddeti bittikten sonra âbitlerin başı, şeyh efendi o gence: “Şu mescit tozlanmıştır. Ötesinde berisinde çerçöp toplanmıştır; onu sil süpür, temizle” dedi. Genç yolcu bu sözü işitince savuştu gitti. Bir daha kimse nişanını göremedi.

Gerek şeyh efendi, gerek müritler misafirin görünmemesini hizmetten kaçtığına yahut elinden hizmet gelmediğine verdiler. Günün birinde şeyh efendinin uşaklarından birisi o genç yolcuya yolda rast geldi: “Arkadaş! İyi düşünmedin ve iyi bir şey yapmadın. Ey kendini beğenmiş genç, bilmiyor musun ki insanlar hizmet ede ede yükselir ve bir mevki sahibi olurlar” dedi. Genç yolcu ciddî olarak yana yana ağıladı: “Ey canlar besleyen, gönüllere sürür veren dostum; emri aldığım gibi mescidi temizlemek için gittim. Baktım ki mescitte toz toprak yok, tertemiz. O yerde bir kirli varsa, o da bendim ve artık oraya uğramadım. Çünkü mescidi temiz tutmak lâzımdır” dedi.

Hak yolunda yürüyen herkes kendisini âciz görecektir. Başka türlü olamaz. Yücelik istersen, tevazu ihtiyar et. Çünkü yücelik damına, çıkmak için, tevazudan başka merdiven yoktur.

Meyvalı dal başını aşağı tuttuğu gibi, akıllı insan da mütevazı olur”(Şirazî 1980: 160-161).

Görüldüğü gibi, Şirazî kibrin zıttı olan tevazuyu, toprak ve ateş örneğiyle somutlaştırarak aktarmıştır. Ayrıca memlekette herkesin iyi ve akıllı olarak bildiği tevazu sahibi bir gencin davranışını hikâyeleştirerek okuyuculara sunmuştur.

3.3. Kibir

Sözlükte “büyüklük ve büyüklenme, gururlanma (www.tdk.gov.tr) anlamına gelen ve tevazunun karşıtı olarak kullanılan kibir, “kişinin kendini üstün görmesi ve bu duyguyla başkalarını aşağılayıcı davranışlarda bulunması” (Çağrıçı 2012: 262; Dini Kavramlar Sözlüğü 206: 380) demektir. Kibir, Kur’an’da yasaklanmış, kibirli insanları Allah’ın sevmediği belirtilmiştir. Kibir ve kibirli kimseleri zemmeden ayet (Nisa, 4/36; Nisa, 4/72; Nahl, 16/29; Mümin, 40/35) ve hadisler (Buhari, Tefsir, 68, Edeb, 61; Müslim, İman, 147; Ebû Davud, Libas, 26; Tirmizî, Birr, 61) gerçek bir müminin kibirli olmayacağını belirtmektedir. Yine bir Müslüman’ın kişiliğiyle bağdaşmayan; Allah’ın, Peygamber’in ve aynı zamanda insanların nezdinde kişinin değerini düşüren olumsuz hasletlerden biri olan kibir, Kur’an’da şiddetle yasaklanmış ve şeytanın vasıflarından olduğu (Bakara 2/34; A’râf 7/12; Mü’min 40/35) bildirilmiştir.

Sadî Şirazi’de eserlerinde, İslam inancına göre bir insanın ahlaki kişiliğine yakışmayan kibir kavramı ile ilgili veciz sözlerin yanında doğrudan ve dolaylı olmak üzere 24 hikâye kaleme almıştır. Bunlardan biri aşağıda verilmiştir.

“Bir fakih, yere düşmüş bir sarhoşun yanından geçti. Kendisinin iyi halli olmasından dolayı, gururlandı; sarhoşa göz ucuyla olsun bakmadı. Sarhoş başını kaldırdı, ona şu sözleri söyledi: “Hey iyi adam! Nail olduğun nimetten dolayı Cenabı Hakka şükret. Sakın kibirlenme. Çünkü kibirden, mahrumluk hâsıl olur. Birisini zincir içinde gördüğün zaman gülme. Olmaya ki sen de düşesin. Mümkün değil midir ki yarın sen de benim gibi sarhoş olup yıkılasın. Felek sana mescidi mukadder etmiş, çok güzel”(Şirazî 1980: 263).

Hikâyede kendisi iyi olan bir insanın, gördüğü sarhoş bir insanın yüzüne bile bakmadığını, bu kibrinden dolayı da sarhoşun ona verdiği nasihatleri dile getirmiştir. İçinde bulunduğu nimet için şükredilmesi gerektiğini, kimseyi kınayarak hor görmemeyi, günün birinde kınayan ve hor gören kişinin de aynı konuma gelebileceğini anlatmıştır. Hz.

Peygamber'in "Kınamayınız, kınadığınız şey başınıza gelmedikçe ölmezsiniz" (Tirmizi, "Kıyamet", 53) sözünü destekler mahiyette bir hikâyedir. Bu konuda diğer bir hikâye ise şöyledir.

"İşittim ki, bir bayram sabahı Bayezid-i Bistami hamama gitmiş, gusül etmiş, çıkmıştı. Sokakta giderken birisi bir evden dikkatsizlikle Bayezid'in başına bir leğen kül döktü. Bayezid'in sarığı, san küle bulaşmış olduğu hâlde, elini yüzüne sürerek, Cenabı Hakka şükretti ve nefisine hitap ile: 'Ey nefis! Ben ateşe layığım. Başına kül döküldü diye kızar mıyım?' dedi. Büyüklük kendilerine bakmazlar. Kim ki kendisini görürse, Cenab-ı Hakkı görmeyi ondan beklemeyin. Büyüklük kendisine pâyeye vermek, yüksekten atıp tutmak değildir. Büyüklük, kuru dava ile tekebbür ile olmaz. Tevazu senin derecenin yükseltir; kibir ise seni yere çalar, alçaltır. Sert huylu, kibirli kimse boynu üstüne düşer. Yücelik istersen yücelik arama" (Şirazî 1980: 263).

Yukarıda verilen hikâye de ise, Şirazî kibrin insanı ne kadar alçalttığını Bayezid-i Bestami'nin başına gelen bir hadise ile anlatmaktadır. Konuyu hikâye tarzında sunarken içine verilmesini arzu ettiği mesajları yüklemektedir. Din eğitimi açısından ise, son derece önemli bir konu ve anlatımdır. Çünkü Allah'ın kendisine verdiği nimetlerden, makamlardan, mal ve mülkten dolayı kibirlenenlere Kur'an ve sünnette ağır cezaların olduğu ve yasaklandığı bildirilmektedir. Dolayısıyla böyle önemli bir konuyu anlatırken konuyu örneklandırıcı hikâyelerden yararlanmak eğitim açısından önemlidir Akyürek 2004: 19-20; Ev, 2012:13-14).

3.4. Şükür

Sözlükte "yapılan iyiliği bilmek ve onu yaymak, iyilik edeni iyiliğiyle övmek, nankörlük etmemek" (Çağrı 2010: 259-260) anlamına gelen şükür kavramı, Allah'ın vermiş olduğu nimetler karşısında kulun minnettarlığını ifade etmektedir. Aynı zamanda insanlara minnettarlık için kullanılan teşekkür kelimesi de aynı kökten gelmektedir. "Eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım" (İbrâhîm, 14/7) buyuran yüce Allah, kullarından bunu beklemektedir. Bu nedenle din eğitiminin temel ahlaki kavramlarından biri olan şükür, Bostan ve Gülistan adlı eserlerde müstakil bölüm olarak ele alınmıştır. Şirazî burada, Cenab-ı Allah'ın kullar üzerindeki nimetlerini önce, özlü sözlerle vurgulamış daha sonra da diğer konularda olduğu gibi hikâye tarzı anlatımlarla desteklemiştir.

"İyilik bilen akıllı insanlar, nail oldukları nimeti şükür çivisiyle mihlarlar!" (Şirazî 1980: 257), *"Vücudumdaki her kıl O'nun bir ihsanıdır. Nasıl mümkün ki her bir kıl için bir şükredeyim"* (Şirazî 1980: 254) gibi veciz sözlerle konuya başlamış hikâyelerle devam etmiştir. Eserlerde şükürle ilgili 18 hikâye mevcuttur. Nimete şükür hakkındaki hikâyelerden biri aşağıdadır.

"Bir padişah attan düştü. Boyun kemikleri birbirine girdi, fil gibi boynu içeri battı. Bütün gövdesi dönmeyince, başı dönmez oldu. Tekmil tabipler tedavisinden âciz kaldılar. Yalnız Yunanlı bir tabip, başını eski haline getirdi. Damarları düzeltti. Eğer o tabip olmasaydı, padişah sakat kalacaktı. Padişah iyi olduktan sonra bir aralık tabip onu ziyaret için gitti. Fakat iyilik bilmeyen padişah, tabibe iltifat etmedi. Akıllı, hünerli tabip, edilen hakarettten müteessir oldu, başını eğdi. İşittim ki şahın yanımdan çıkıp giderken şöyle demişti: 'Eğer ben onun boynunu çevirip eski haline getirmeseydim, bugün yüzünü benden çevirmezdi'.

Bunun üzerine tabip şahtan intikam almak için bir tohum gönderdi. Bunun şah buhurdana koyup yaksın, güzel bir tütsüdür, diye haber gönderdi. Padişah o tohumu yaktırınca dumandan aksırdı; aksırdı; aksırınca başı, boynu, eskisi gibi çarpıldı. Padişah emretti, tabibi buldurmak istedi. Ne kadar arattı ise de bulunmadı.

Arkadaş! Boynunu Cenabı Hakka şükürden çevirme ki, kıyamet günü eli boş kalmayasın.” (Şirazî 1980: 257-258).

Görüldüğü gibi Şirazî, Allah’a şükürden yüz çevirenlerin kıyamet gününde Allah’ın da onların yüzüne bakmayacağı gerçeğini (Necm, 59/29) bir padişah üzerinden örneklendirmiştir. Padişah kendisini iyileştiren doktora teşekkür etmediğini, doktorun ise yaptığı iyiliğin karşısında taltif edilmemesinden dolayı üzüldüğünü ve padişahın tekrar eski haline gelmesi için çalışma yaptığını anlatır. İnsanoğlu bile yaptığı küçük bir iyiliğin karşısında teşekkür beklerken, bütün nimetleri insanın önüne seren Yüce Allah’a şükredilmesi ve Allah’a şükreden bir kul olmanın öneminin insanlara öğretilmesi din eğitimi açısından da son derece önemlidir. Şükürle ilgili diğer bir düşündürücü hikâye ise şöyledir.

“Bir genç annesinin sözünü dinlemedi. Dertli kadının gönlü ateşle yandı. Annesi çocuğa itaate getirmeden âciz olunca, beşiğini getirdi, önüne koydu: ‘Ey gevşek muhabbetli eski halini unutan çocuk; daima ağlayan âciz bir minimini değil miydin? Geceleri senin hizmetini yapmak için uyumazdım. Şu beşikte iken bir şeye kudretin yoktu. Yüzüne konan sineği koyamazdın. Bir sinekten incinirdin. Bugün büyüdün; kuvvet, kudret sahibi oldun. Nihayet gün gelir, ölür, mezarın çukuruna girersin. Kendinden bir karıncayı defedemezsin. Göz bir daha çerağını⁵ nasıl parlatır? Çünkü mezardaki böcekler dimağın iç yağını yerler. Bir âmâyı görürsün. Giderken yolu kuyudan fark etmez. Onu görüp de sen gözlü olduğuna şükretmelisin. Şükretmeyecek olursan sen de kör sayılırsın. Akli, fikri sana hoca öğretmedi. Senin çamurunu Cenabı Hak bu sıfatlarla yoğurdu. Eğer Cenabı Hak sana hakkı kabul edecek kalp vermeseydi hak ve hakikat kulağına bâtilin tâ kendisi gibi gelirdi” (Şirazî 1980: 257-258).

Yukarıda verilen hikâyede görüldüğü üzere, Şirazî insanın hiçbir şeye gücünün yetmediği bebeklik dönemini, annenin dilinden örnek vererek anneye itaati vurgulamaktadır. Ayrıca öldükten sonra kabirdeki çaresizliği ve gözleri görmeyen âmâ birini örnek vererek Allah’a itaati ve şükürü düşündürücü bir üslupla aktarmaktadır.

3.5. Tövbe

Tövbe; bir suç, bir kusur veya bir hatadan dolayı Allah’tan bağışlama dilemek anlamına gelir (Uludağ 2012: 241). İslami eserlerde tövbe başlığı altında geniş bölümler açılmış ve tövbenin tanımından, çeşitlerinden, faziletlerinden, gerekliliğinden, derecelerinden, kapsamından, özelliklerinden, faydalarından, şart ve rükünlerinden, kabul veya ret olmasından, tövbe edenlerin ahiretteki durumlarından kısaca, tövbenin değişik yönlerinden bahsedilmiştir. Geniş geniş tahliller, açıklamalar, yorumlar ve değerlendirmeler yapılmıştır. Aynı şekilde üzerinde inceleme yaptığımız eserlerde de “tövbe” kavramına çok önem verilmiş, eserlerin değişik yerlerinde defalarca kullanılmış, hatta müstakil bölüm olarak başlık açılmıştır.

Şirazî, eserlerinde öncelikle *“Yaptığın fenalık ölçüsüz denilecek kadar olsa da, günahını ikrar ile tövbe edersen, kötülükten kurtulmuş, iyi olmuş olursun; Şimdi mademki sulh kapısını açık görüyorsun, durma, sulh yap. Çünkü tövbe kapısı belki yarın kapanır”* (Şirazî 1980: 287) sözüyle tövbe konusuna başlamış ve tövbe ile ilgili çeşitli vecizeleri sıralamıştır. Daha sonra da kavramla ilgili hikâyelere yer vermiştir. Eserlerde tövbe ile ilgili doğrudan 19 hikâye mevcut olup, bu hikâyelerden birisi şöyledir:

“Kedi bir temiz yeri kirletir; döner bakar, gözüne çirkin görünür. Onun için kirlettiği yeri toprak ile örter. Kedi hayvan olduğu hâlde öyle yapıyor. Sen insan iken çirkin şeylerden hicap duymuyorsun. Yaptığın kötülükleri birisi görür diye düşünmüyorsun. Bir köle, farzet ki efendisine karşı birçok kabahat yapmış, korkusundan kaçmış olsun. Bir zaman dönmese; sonra

⁵ Çerağ: Farsça bir kelime olup, Güneş, ışık, nur gibi anlamlara gelir (www.tdk.gov.tr).

pişman olup gelse, yalvarsa, tövbe etse; efendisi onu ne hapseder, ne de zincire çeker. İşte sana güzel bir misal.

İşlerini şimdiden kendin hesap et. Kıyamet kopup da amel kâğıtlarının dağılmasına bırakma, Bir kimse kötülük yapar; fakat burada iken kıyameti düşünür, istiğfar edecek olursa, yapmamış gibi olur” (Şirazî 1980: 291-292).

Sadî Şirazî'nin eserinde yer alan yukarıdaki hikâyede de görüldüğü üzere, tövbenin günahlardan temizlenmek için Allah'ın kullarından istediği ve beklediği bir durum olduğunu bir kedi ve efendi örneğiyle vermiştir. Bir hayvan bile kirlettiği yeri toprak ile örtterek temizlediği halde, eşref-i mahlukât olan insanoğlunun işlediği günahlardan tövbe etmesi ve tövbe etmeyi bilmesinin önemini vurgulanmıştır. Din eğitimi ve öğretimi açısından bu tür vurgular önemlidir.

Şirazî'nin eserlerine aldığı pek çok konu, vecizeler ve hikâyeler ayet ve hadislerle de örtüşmektedir. Örneğin, yukarıda verilen hikâye, Hz. Peygamber'in “Günahlarından tövbe eden hiç günah işlememiş gibidir” (İbn Mâce, Zühd, 30) müjdesiyle uyumludur. Dolayısıyla Bostan ve Gülistan adlı eserlerde yer alan hikâyeler ve vecizeler din eğitimi ve öğretiminde anlatımı desteklemek, konuyu somutlaştırmak ve kalıcılığı sağlamak amacıyla kullanılması gereken kaynaklar arasında yer alması gerektiğini söyleyebiliriz.

Sonuç

Din, insanın hayatını şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. İnsanlar dinin getirmiş olduğu bilgileri, kutsal kitaplardan, peygamberlerden, din âlimlerinden, tebliğcilerden ve onların ortaya koyduğu eserlerden öğrenmektedirler. Aynı şekilde, son din olan İslam dininin emir, yasak ve tavsiyelerini öğrenmek için asıl kaynak Kur'an ve sünnettir. Hz. Peygamberin uygulamaları ve anlatımlarıyla dinin emir ve tavsiyeleri daha da anlaşılır hale gelmektedir. Buradan hareketle, İslam inancına uygun olan/olmayan davranışların insanlara öğretilmesinde bilfiil yaşanan olay ve hadiselerin, diğer bir ifadeyle “ete kemiğe bürünmüş” somut örneklerin önemli olduğu bir gerçektir.

Eğitimde sözlü ve yazılı bir mesajı muhataplara/alıcılara ulaştırırken bilgi ile birlikte bir hatıradan, hikâyeden, şiirden, veciz sözden yararlanmak anlaşılmayı kolaylaştırdığı gibi, kalıcılığı da artıracaktır. Din eğitiminin konularının pek çoğunun soyut olduğu düşünülürse, bunları somutlaştırmak için özellikle hikâyelerden yararlanmak önemlidir. Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'in yaklaşık üçte birinde kıssalara yer vermesi, Hz. Peygamber'in ashab-ı kiramı eğitirken kıssa, hikâye ve misallere sıkça başvurması bu gerçeği yansıtmaktadır.

Bu gerçekten hareketle “Sadî Şirazî'nin “Bostan” ve “Gülistan” Adlı Eserlerinin Din Eğitimiindeki Yeri ve Önemi” konulu çalışmamızda bu gerçeği vurgulamaya çalıştık. İslam edebiyatı klasikleri arasında önemli bir yer tutan ve dimağları eriten şeker sözlerin kitabı olarak da tanımlayabileceğimiz Bostan ve Gülistan'ın yazarı Şirazî'de, eserlerini bu çerçevede ele almıştır. 13. yüzyılda yazılmış olan bu iki eserdeki hikâyelerin ve veciz sözlerin verdiği mesajların halen geçerliliğini koruduğu da bir gerçektir. Bu nedenle Şirazî'nin Bostan ve Gülistan adlı eserlerinin din eğitiminde, eğitimciler tarafından kullanılması hem konunun daha iyi anlaşılmasını hem de konunun etkili ve kalıcı olmasını sağlayacaktır.

Din eğitiminde, hikâyelerle zenginleştirilmiş dini ve ahlaki muhtevalı hazırlanacak kitapların yaygınlaştırılması, önemli bir görevin ifası olacaktır. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadis-i Şeriflerde anlatılan bir takım olaylardan, Bostan ve Gülistan gibi klasik eserlerden günümüze uyarlanarak hazırlanıp, din eğitiminde çocuklara sunulacak bol ve renkli resimli kitaplar bu konudaki önemli eksikleri tamamlayacaktır.

Kaynakça

- Akıncı, Adem (2004). “Kur’an’daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri”. *Harran Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* Yıl 10, Sayı 13: 42-64.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- Akyüz, Yahya (1999). *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999’a)*. Ankara: Alfa yayınları.
- Altaş, Nurullah. *Çokkültürlülük ve Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2003.
- Altıntaş, Hayyrani. “Çocukluk Döneminde Ailede Din Eğitimi”, *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri*. Ankara: AÜİF Yayınları, 1981.
- Altunışık, Remzi (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Ay, Mehmet Emin Ay. *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım?*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2002.
- Aydın, Ayhan (2014). *Eğitim Hikayedir*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aydın, Mehmet Zeki (2007). *Ailede Çocuğun Ahlaki Eğitimi*. Ankara: Nobel yayınları.
- Aydın, Muhammed (2007). “Çocuk Eğitiminde Kur’an Kıssalarının Önemi”. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 14: 69-76.
- Ayhan, Halis (1997). *Din Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: İfav Yayınları.
- Başkurt, İrfan. “Din ve Ahlak Eğitiminde Yeni Arayışlar ve Bakış Açılıarı”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2002): 69-100.
- Bilgin, Beyza (1994). “Ahlâk Terbiyesinde Dini Hikâyeler”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1: 45- 63.
- Cebeci, Suat (2010). “Din Öğretimi Yöntemleri”. *Etkili Din Öğretimi*. Ed. Şaban Karaköse. İstanbul: TİDEF Yayınları: 305-334.
- Ceyhan, Adem (2017). “Eğitim Bakımından Gülistan”. *Turkish Studies* 2/4: 232-246.
- Cihandide, Zeynep Nezahat (2014). *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Çağrı, Mustafa (2010). *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39. Cilt. Ankara: TDV Yayınları.
- Çelik, Abbas. *Din Eğitimi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2017.
- Çiçekler, Mustafa (2008). *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35. Cilt. Ankara: TDV Yayınları.
- Er, Hamit. “İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri Hakkında Bir Değerlendirme”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 9 (2002): 255-266.
- Er, Harun, Fatma Ünal ve Davut Gürel (2016) “Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Aktarımı Açısından Sadî Şirazi’nin “Bostan” ve “Gülistan” İsimli Eserlerinin İncelenmesi”. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/1: 225-242.
- Erol, Kemal (2017). “Vecize Edebiyatı ve Sosyal Öğreti Örneği Olarak Raif Necdet Kestelli'nin Süzme Sözlere”. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 9/2: 624-643.
- Ev, Halit. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Probleme Dayalı Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2012.
- Gazâli (1993). *İhyayı Ulumiddin*. II. Cilt. İstanbul: Merve Yayınları.

- Gökdoğan, Nehir Aydın (2014). “Masal ve Hikayenin Çocuk Eğitimindeki Önemi”, <http://www.haksozhaber.net/masal-ve-hikayenin-cocuk-egitimindeki-onemi-43638h.htm>, 30 Nisan 2018’de erişildi.
- Güven, Ahmet Zeki (2014). “Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi”. *Turkish Studies*, 9/6: 505-517.
- Karaismailoğlu, Adnan (1992). *İslam Ansiklopedisi*. VI. Cilt. Ankara: TDV Yayınları.
- Karaköse, Şaban (2012). *Hatıra Hikaye ve Nüktelerle Din ve Eğitim*. İstanbul: Tıdef Yayınları.
- Kayhan, Hatice ve Fatoş Silman (2017). “Sadî Şirazî’nin Bostan ve Gülistan Eserlerinin Yönetimsel Açısından İncelenmesi”. *Turkish Studies*. (Prof. Dr. Tahsin Aktaş Armağanı) 12/6: 535-546.
- Kılavuz, Mehmet Akif. *Muallim Cevdet’in Din Eğitimi ve Kurumları ile İlgili Görüşleri*. Bursa: Yüksek Lisans Tezi, 1987.
- Muallim Cevdet. “Çocukluk ve Hocalık Hatıraları 3”. *Yeni Nesil Mecmuası* 6/2 (Haziran 1337)
- Okumuşlar, Muhittin (2006). “Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem Olarak Hikâye”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21: 237-252.
- Öcal, Mustafa (2007). *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*. Ankara: TDV Yayınları.
- Özbek, Abdullah (1991). *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*. Konya: Esra Yayınları.
- Pakdemirli, M. Nur (2011). “İlköğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımının Önemi: Eğitim Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/21: 99-129.
- Solmaz, Ali Osman (2015). “İlk Gülistan Tercümelerinin Söz Varlığı”. *Turkish Studies* 10/4: 823-834.
- Şirazî, Şeyh Sadi-i (1980). *Bostan ve Gülistan*. Trc. Kilisli Rıfat Bilge. 12. Basım. İstanbul: Meral Yayınevi.
- Uludağ, Süleyman (2012). *İslam Ansiklopedisi*. 41. Cilt. Ankara: TDV Yayınları.
- Yakıncı, Cengiz ve Ahmet Kızılay (2018). *Eğitimde Hikayenin Gücü*, Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları.
- Yavuz, Kerim, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. Ankara: DİB Yayınları, 1983.